
Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wstęp	13
ROZDZIAŁ I. Pojęcie mniejszości narodowych i rys historyczny międzynarodowej ochrony ich praw kulturalnych	19
1.1. Uwagi wstępne	19
1.2. Pojęcie mniejszości narodowych	20
1.2.1. Próby przyjęcia definicji mniejszości narodowych w doktrynie i w aktach prawnych	20
1.2.2. Niektóre szczególne aspekty definicji mniejszości narodowych	27
1.2.3. Definicja mniejszości w orzecznictwie trybunałów międzynarodowych	32
1.3. Pojęcie praw kulturalnych i ich miejsce w ramach klasyfikacji praw człowieka	36
1.3.1. Prawa kulturalne jako prawa człowieka	36
1.3.2. Definicja praw kulturalnych w dokumentach międzynarodowych	41
1.3.3. Katalog praw kulturalnych	45
1.4. Rozwój międzynarodowej ochrony praw kulturalnych mniejszości narodowych	48
1.4.1. Początek kształtowania się ochrony mniejszości	48
1.4.2. Ochrona praw mniejszości w okresie międzywojennym	50
1.4.3. Ochrona praw kulturalnych mniejszości narodowych po 1945 r.	57
1.5. System kontroli przestrzegania zobowiązań z umów międzynarodowych dotyczących praw człowieka	62

1.5.1. Organy traktatowe (sądowe i quasi-sądowe)	62
1.5.2. Okresowe sprawozdania z realizacji zobowiązań	68
1.6. Pojęcie autonomii kulturalnej	72
1.6.1. Autonomia personalna i terytorialna	72
1.6.2. Pojęcie autonomii kulturalnej	74
1.6.3. Koncepcja autonomii w świetle dokumentów międzynarodowych	77
1.6.4. Autonomia Tyrolu Południowego jako przykład umiędzynarodowienia sprawy mniejszości narodowych	79
1.7. Podsumowanie	84

ROZDZIAŁ 2. Międzynarodowa ochrona praw edukacyjnych mniejszości narodowych	87
2.1. Uwagi wstępne	87
2.2. Pojęcie i zakres praw edukacyjnych	88
2.3. Ochrona praw edukacyjnych mniejszości narodowych w dokumentach międzynarodowych o charakterze powszechnym	100
2.3.1. Rys historyczny ochrony praw edukacyjnych w powszechnym systemie ochrony praw człowieka	100
2.3.2. Ochrona praw edukacyjnych mniejszości po 1945 r.	103
2.3.2.1. Prawo do edukacji w dokumentach ONZ	103
2.3.2.2. Prawo do edukacji w dokumentach UNESCO	113
2.4. Ochrona praw edukacyjnych mniejszości narodowych w dokumentach międzynarodowych o charakterze regionalnym	121
2.4.1. Ochrona praw edukacyjnych mniejszości narodowych w dokumentach europejskich	121
2.4.1.1. Ochrona praw edukacyjnych w dokumentach Rady Europy	121
2.4.1.2. Ochrona praw edukacyjnych w dokumentach OBWE	127
2.4.1.3. Ochrona praw edukacyjnych mniejszości narodowych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej	133
2.4.1.4. Ochrona praw edukacyjnych mniejszości narodowych w Europie w świetle dwustronnych umów międzynarodowych	134
2.4.2. Ochrona praw edukacyjnych w międzylamerykańskim systemie ochrony praw człowieka	138
2.4.3. Ochrona praw edukacyjnych na kontynencie afrykańskim	144

2.4.4.	Ochrona praw edukacyjnych w islamie	146
2.4.5.	Kwestia uniwersalizmu praw edukacyjnych	151
2.5.	Ochrona praw edukacyjnych mniejszości narodowych w świetle orzecznictwa organów międzynarodowych	153
2.5.1.	Orzecznictwo w zakresie ochrony praw edukacyjnych mniejszości narodowych w powszechnym systemie ochrony praw człowieka	153
2.5.2.	Orzecznictwo w zakresie ochrony praw edukacyjnych mniejszości narodowych w regionalnych systemach ochrony praw człowieka	156
2.5.2.1.	Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	156
2.5.2.2.	Orzecznictwo Afrykańskiej Komisji Praw Człowieka i Ludów	166
2.5.2.3.	Orzecznictwo Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka	169
2.6.	Podsumowanie	172

ROZDZIAŁ 3. Międzynarodowa ochrona praw językowych mniejszości narodowych 175

3.1.	Uwagi wstępne	175
3.2.	Pojęcie i zakres praw językowych	177
3.3.	Ochrona praw językowych mniejszości narodowych w dokumentach międzynarodowych o charakterze powszechnym . . .	192
3.3.1.	Ochrona praw językowych mniejszości w dokumentach ONZ . .	192
3.3.2.	Ochrona praw językowych mniejszości w dokumentach UNESCO	200
3.4.	Ochrona praw językowych mniejszości narodowych w dokumentach międzynarodowych o charakterze regionalnym	207
3.4.1.	Ochrona praw językowych mniejszości narodowych w dokumentach europejskich	207
3.4.1.1.	Ochrona praw językowych mniejszości w dokumentach Rady Europy	207
3.4.1.1.1.	Ochrona praw językowych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka	207
3.4.1.1.2.	Ochrona praw językowych w Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych	209

3.4.1.1.3.	Ochrona języków mniejszościowych w Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych	221
3.4.1.2.	Ochrona praw językowych mniejszości w dokumentach OBWE	228
3.4.1.3.	Ochrona praw językowych mniejszości narodowych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej	233
3.4.1.4.	Ochrona praw językowych mniejszości narodowych w Europie w świetle dwustronnych umów międzynarodowych	235
3.4.2.	Ochrona praw językowych w międzyamerykańskim systemie ochrony praw człowieka	240
3.4.3.	Ochrona praw językowych na kontynencie afrykańskim	243
3.5.	Ochrona praw językowych mniejszości narodowych w świetle orzecznictwa organów międzynarodowych	246
3.5.1.	Orzecznictwo dotyczące ochrony praw językowych mniejszości narodowych w powszechnym systemie ochrony praw człowieka	246
3.5.2.	Orzecznictwo w zakresie ochrony praw językowych mniejszości narodowych w regionalnych systemach ochrony praw człowieka	255
3.5.2.1.	Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	255
3.5.2.2.	Orzecznictwo Afrykańskiej Komisji Praw Człowieka i Ludów	270
3.5.2.3.	Orzecznictwo Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka	273
3.6.	Podsumowanie	278

ROZDZIAŁ 4. Międzynarodowa ochrona prawa mniejszości narodowych do tożsamości kulturowej oraz do udziału w życiu kulturalnym 281

4.1.	Uwagi wstępne	281
4.2.	Pojęcie i zakres prawa do tożsamości kulturowej i prawa do udziału w życiu kulturalnym	282
4.2.1.	Prawo do tożsamości kulturowej	282
4.2.2.	Prawo do udziału w życiu kulturalnym	291
4.2.3.	Ograniczenia prawa mniejszości do tożsamości kulturowej i prawa do udziału w życiu kulturalnym	294

4.2.4.	Obowiązki państwa w zakresie ochrony tożsamości kulturowej mniejszości	296
4.3.	Ochrona prawa do tożsamości kulturowej i prawa do udziału w życiu kulturalnym w dokumentach międzynarodowych o charakterze powszechnym	299
4.3.1.	Ochrona prawa do tożsamości kulturowej i prawa do udziału w życiu kulturalnym w dokumentach ONZ	299
4.3.2.	Ochrona prawa do tożsamości kulturowej i prawa do udziału w życiu kulturalnym w dokumentach UNESCO	311
4.4.	Ochrona prawa mniejszości do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w dokumentach międzynarodowych o charakterze regionalnym	322
4.4.1.	Ochrona prawa do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w dokumentach europejskich	322
4.4.1.1.	Ochrona prawa do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w dokumentach Rady Europy	322
4.4.1.2.	Ochrona prawa do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w dokumentach OBWE	328
4.4.1.3.	Ochrona prawa mniejszości do tożsamości kulturowej i prawa do udziału w życiu kulturalnym w Europie w świetle dwustronnych umów międzynarodowych	332
4.4.2.	Ochrona prawa do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w międzyamerykańskim systemie ochrony praw człowieka	336
4.4.3.	Ochrona prawa do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w islamie	339
4.4.4.	Ochrona prawa do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym na kontynencie afrykańskim	342
4.5.	Ochrona prawa mniejszości narodowych do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w świetle orzecznictwa organów międzynarodowych	346
4.5.1.	Orzecznictwo w zakresie ochrony prawa mniejszości narodowych do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w powszechnym systemie ochrony praw człowieka.	346
4.5.2.	Orzecznictwo dotyczące ochrony prawa mniejszości narodowych do tożsamości i prawa do udziału w życiu kulturalnym w regionalnych systemach ochrony praw człowieka	359
4.5.2.1.	Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	359

4.5.2.2. Orzecznictwo Afrykańskiej Komisji Praw Człowieka i Ludów oraz Afrykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Ludów	374
4.5.2.3. Orzecznictwo Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka	383
4.6. Podsumowanie	396

Zakończenie	399

Bibliografia	405

I. Źródła	405
1. Umowy międzynarodowe	405
1.1. Umowy wielostronne	405
1.2. Umowy dwustronne	409
2. Inne dokumenty międzynarodowe	410
3. Akty prawne prawa krajowego	415
4. Orzecznictwo	416
4.1. Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej	416
4.2. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości	416
4.3. Komitet Praw Człowieka	416
4.4. Europejski Trybunał Praw Człowieka	417
4.5. Afrykańska Komisja Praw Człowieka i Ludów	419
4.6. Afrykański Trybunał Praw Człowieka i Ludów	420
4.7. Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka	420
4.8. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	421
5. Komentarze i opinie organów międzynarodowych	421
II. Literatura	424
1. Opracowania książkowe	424
2. Artykuły naukowe	428
III. Inne źródła	435